

egyáltalán szóba kerül, inkább csak azon vitatkoznak, hogy az említett közvetlen részvétel milyen mélységig kívánatos és lehetséges (pl. alapadatok értékelése, alternatívák kiválasztása, döntések előkészítése stb.). E koncepció tömegesebb érvényesülése elsősorban az automatizált irányítási rendszerek létrejöttétől, illetve üzemszerű működésétől függ.

A fentiek – természetesen – nem jelentik azt, hogy a vázolt koncepciók közül az alacsonyabb szintet képviselőeknek az idő előrehaladtával az információs tevékenységen belül nem lesz helyük. Hosszú távon is csak arról lehet szó, hogy érvényesülésük arányában következnek be változások.

/KUBÁTOVÁ, V. – KÖNIGOVÁ, M.: Současná struktura funkcí soustav VTEI. = Československá Informatika, 19. kőt. 9. sz. 1977. p. 237–241./

(Futala Tibor)

Tervezett változások az amerikai National Science Foundation tudományos információs tevékenységében

Egy tudományos információs tevékenységgel foglalkozó munkacsoport hét pontból álló javaslatot terjesztett elő az NSF (National Science Foundation = Nemzeti Tudományos Alap) igazgatója, Richard Atkinson felkérésére.

1. Az NSF dolgozzon ki új informatikai kutatási programot.
2. Az igazgató a program szervezésével kapcsolatos tanácsadás céljából jelöljön ki egy állandó tanácsadó testületet.
3. Az NSF meghatározott keretek között támogasson kutatási eredmények alkalmazását célzó programokat a műszaki és tudományos információ terjesztését és felhasználását elősegítő technológiák tervezése, prototípus kifejlesztése, az eljárások kísérleti üzeme és kiértékelése tárgy körében.
4. Az NSF nyújtson támogatást munkaerővel nemzeti és nemzetközi szinten egyes tudományos információs tevékenységekhez.
5. Az NSF vállaljon felelősséget a tudományos és műszaki információval kapcsolatos országos kérdések elemzésében és az információs politika tisztázásában.
6. Az NSF támogassa azokat a kutatásokat, fejlesztéseket, kísérleteket, értékeléseket, amelyek tárgya a felhasználók oktatása és képzése a tudományos és műszaki információs rendszerek használatára.
7. Az igazgató határozza meg a legmegfelelőbb szervezeti megoldást a javaslatok megvalósítására.

A jelentés hangsúlyozza az NSF átfogó koordináló szerepét és kijelenti:

„Az ország nem ébredt még kellőképpen tudatára, hogy milyen következményei vannak az elektronikára alapozott információs társadalom felé haladásnak. Az NSF intenzív információs politikai kutatási, elemző és oktatási programjai teszik majd lehetővé az Egyesült Államok számára, hogy felmérje ezeket a következményeket és kihasználja az előtte álló lehetőségeket.”

Az NSF információs politikáját és a tudományos információs programokban betöltött szerepét sok kritika éri, pl. azért, mert a tudományágak kiszolgálására helyezi a hangsúlyt. A jelentés szerint:

„Napjainkban már nem elég, ha a tudományos információ csak egyes tudományágakat szolgál ki. Egyre nagyobb az egyetértés abban, hogy a tudományos információ nélkülözhetetlen a multidiszciplináris kutatásokhoz, az életszínvonal fenntartásához és emeléséhez, a gazdaság életképességéhez. . . Növekszik az igény a részterületeket kiszolgáló információs rendszerek átszervezésére multidiszciplináris igények kielégítésére is. Számítógépes hálózatok, melyek hozzáférhetővé teszik a tudományos információt, kompatibilis összekapcsolásukat lehetővé tevő koordinált tervezés nélkül fejlődnek.”

A munkacsoport egyik fontos eredménye volt, hogy különbséget tett információs tevékenység és információs kutatás között.

Bár a „tudományos információ” és „információtudomány” két teljesen eltérő fogalmat fejez ki, hasonlóságuk gyakran félreértést okoz az NSF feladataiban. Az NSF eredeti feladata egyértelműen a tudományos információ (vagyis a tudományos kutatás végeredméke) terjesztésének javítása.

Az információtudomány viszont ettől eltérő, de szintén fontos terület, amely az információ létrehozásának, rendszerezésének, értékelésének, szintetizálásának és közlésének módjaival foglalkozik.

Az elmúlt évtizedben az NSF finanszírozott információtudományi kutatási projektet is. Ekkor nyilvánvalóvá vált, hogy az információtudomány fejlesztése minden szakterület információs problémáinak megoldásához is hozzájárul. Eljött az ideje, hogy az információtudomány az NSF programjában elsőbbséget élvezzen. Az NSF a kormány legfontosabb szerve, amely olyan kutatásokat finanszíroz, amelyek nem feladatra, vagy problémára orientáltak; ebbe beletartoznak az információtudományi kutatások is.

A munkacsoport számos kutatási területre hívta fel a figyelmet, pl.: jobb modellek szerkesztése az emberi magatartás különböző információs környezetekben való tanulmányozására; a nem hagyományos információhordozókon rögzített információ hatékonyabb hasznosítása; adatbankok létrehozásának, irányításának és fejlesztésé-

nek tanulmányozása, különös tekintettel az információk szerkezetére és az ágazatközi igényeket (energiaforrások, mérgező anyagok hatása stb.) kielégítő hozzáférési módzerekre; az információs piac szerkezetének és gazdasági viszonyának tanulmányozása.

A munkacsoportok szerint

„szükség van az egész információs közösség rendszermodelljének kialakítására, szem előtt tartva olyan kérdéseket, mint pl. a tulajdonjog és felhasználói igények közötti ellentétek elemzése, az információs technológiák fejlődése, a tudományos irodalmat jellemző változások, valamint a nem szakszerű szóhasználat megfogalmazott növekvő információs igények okozta zavaró hatások stb. előjelzése.

A javasolt kutatási programot egy nagy gyakorlattal rendelkező, kiemelkedő képességű információs szakembernek kell vezetnie, aki irányítja a kutatói közösség kapcsolatait és jelentős szerepet játszik az új program szervezésében és munkaerő-ellátásában. A munkák egy részét külső szakembereknek kell irányítaniuk.”

A munkacsoport úgy véli, hogy az NSF jelenlegi szervezete nem alkalmas arra, hogy az információ területén jelentkező új fejleményekre hatékonyan tudjon

reagálni. Ha tevékenységét továbbra is információterjesztésre korlátozza, akkor figyelmen kívül marad néhány ennél fontosabb kérdés, mint pl. a közületi és a magántulajdonban lévő információs intézmények tevékenységét koordináló nemzeti információs politika, a más országokkal való információkereskedelem nemzeti stratégiája, gazdaságilag életképes információs intézmények fenntartása és továbbfejlesztése, a szövetségi kormány jogai és kötelezettségei a közületi támogatással létrehozott információkkal kapcsolatban stb.

A nemzeti tudományos és műszaki politika, szervezés és prioritások tárgyában hozott 1976. évi törvény a tervezés központi szerveként a Tudományos és Műszaki Tervezési Hivatalt (*Office of Science and Technology Policy, OSTP*) jelöli meg. A munkacsoport szerint az NSF keretében kell létrehozni egy állandó szervezetet, amelynek feladata lenne a tudományos és műszaki információt érintő nemzeti információpolitikai kérdések tanulmányozása.

/HATTERY, H.: Changes in NSF science information role are recommended by task force = Information Retrieval and Library Automation, 13. köt. 4. sz. 1977. p. 1-4./

(Novák István)

SZABADALMI TÁJÉKOZTATÁS

A szabadalmi tájékoztatás jellemzői és terjedelme az USA-ban

Az USA-ban 1976 decemberében adták meg a négy-milliomodik szabadalmat. Ez az esemény megvilágítja az USA Szabadalmi Hivatala információkereső rendszerének jelentőségét.

Az információkeresésre szolgáló szabadalmi adatbázisban – a többszörös besorolások miatt – 11,5 millió szabadalmi leírás található. Az állomány évente a megadott 70–80 ezer szabadalom, ill. ezek többszörös elhelyezése következtében mintegy 200 ezer leírással bővül. E hazai szabadalmi leírásokon kívül évente mintegy 300 ezer külföldi szabadalmi leírás is bekerül a rendszerbe, egy vagy több helyre. Az állomány részét képezi végül a válogatott szakirodalom – főként folyóiratcikkek –, amelyek állománya évente mintegy 50 ezerrel szaporodik. Jelenleg – mivel a 11,5 millió USA szabadalom mellett a rendszerben kb. 9,5 millió külföldi szabadalmi leírás és 1 millió nem-szabadalmi dokumentum is van –, az adatbázis állománya összesen kb. 22 millió.

A teljes állományt az USA nemzeti szabadalmi osztályozási rendszere szerint tárolják. Ez az osztályozás főleg a találmányi megoldások funkció szerinti hasonlóságot tartja szem előtt, így pl. ugyanabba az osztályba tartozik valamennyi vágóeszköz, tekintet nélkül az elvá-

gandó anyag minőségére. Az osztályozási rendszer mintegy 300 osztályt és 95 ezer alosztályt ölel fel.

Tekintettel a hatalmas mennyiségű információra, igen bonyolult az állomány teljességét ellenőrizni, annál is inkább, mivel a szabadalmi leírásokat a kutatók rövidebb-hosszabb időre ki is emelik a rendszerből. Az állomány nyilvántartását számítógép végzi. Ugyanezt a számítógépes rendszert azonban számos más bibliometriai célra is használják. Lehetőség van például a szabadalmi hivatkozások, az egyes dokumentumok visszakeresési gyakorisága és a szokványos bibliográfiai adatok felhasználásával az állomány jövőbeni változásának (tartalmának) előrejelzésére, illetve az osztályozási rendszer elavulásának nyomon követésére is.

Az osztályozási rendszer dinamikus továbbfejlesztéséhez évente át kell osztályozni az állománynak kb. 4%-át. Ez a munka több mint 300 munkatársat foglalkoztat teljes időben.

A hagyományos szabadalmi osztályozási rendszeren és a szabadalmi leírások papírfórmátumban való tárolásán kívül szükség van más, hatékonyabb alternatívákra is. Az egyik kísérlet a számítógépes mikrofólm-keresőrendszer (*Computer Controlled Microform Search System, CCMSS*) kifejlesztésére irányul. A CCMSS on-line terminális információkereső rendszer, amelyben egy-egy miniszámítógép terminálok sorozatát vezérli. A számítógép